

Saatesanat

Toimin 1990-luvulla pari vuotta tutkijana Yhdysvalloissa Georgian yliopiston kasvatuspsykologian osastossa, jonka erityisalana on lahjakkuuden ja luovuuden tutkimus. Tutustuin ällistyttyviin, ennakkoluuloisiin ja typeriin käsityksiin, joita omaan arvovaltaansa vetoavat tiedemiehet olivat naisten lahjakkuudesta esittäneet vielä noin sata vuotta sitten.

Sosiaalipsykologi *Gustave Le Bon* (1841–1931) todisti vuonna 1879 näin: ”Älykkäimpien rotujen joukossa on joukoittain naisia, joiden aivojen koko on lähempänä gorillan aivojen kuin kehittyneimpien miesaivojen kokoa. Naisten huonommuus miehiin verrattuna on niin ilmeinen, että sitä ei pidä epäillä hetkeäkään. Kaikki psykologit, jotka ovat tutkineet naisen älykkyyttä, runoilijat ja kirjailijat samoin, tunnustavat, että naiset edustavat inhimillisen kehityksen alkeellisempia muotoja. He ovat lähempänä lapsia ja villi-ihmisiä kuin aikuisia, sivistyneitä miehiä. Nainen on oikukas ja tasapainoton. Häneltä puuttuu kyky ajatella loogisesti. On tosin muutamia etevä naisia, joiden lahjakkuus ylittää keskitason miehen lahjakkuuden. He ovat kuitenkin samanlaisia poikkeuksia kuin mikä tahansa hirviö, esimerkiksi kaksipäinen gorilla. Voimme unohtaa naiset, kun puhumme lahjakkuudesta.”

Naiset leimattiin vielä sata vuotta sitten tyhmiksi, lahjattomiksi ja miehiin verrattuina alempiarvoisiksi. Perusteet tuntuvat nykypäivänä käsittämättömiltä. Ne osoittavat, miten tiedemiehet voivat esittää omien ennakkoluulojensa leimaamia oletuksia ikään kuin tosiasioina.

Lahjakkuudesta puhuminen tuntuu yhä herättävän voimakkaita tunteita, joiden laukaisijoina toimivat usein lapsuuden kokemukset, kotona ja koulussa opitut käsitykset omista lahjoista tai niiden puutteesta. On selvää, että naiset eivät Suomessakaan saaneet vielä viime vuosisadan alkupuolella toteuttaa lahjakkuuttaan kuten miehet. Miehillä kuuluivat arvostetuimmat opiskelupaikat, virat ja valta-asetat.

Jokainen voi pohtia, saavatko tytöt ja pojat, naiset ja miehet toteuttaa nykyaikana tasavertaisesti lahjakkuuttaan. Estävätkö historialliset, kulttuuriset ja psykologiset seikat yhä naislahjakkuuden kukaan puhkeamista? Onko nainen tyypillisesti sopeutuja-suorittaja, jonka luova rohkeus hautautuu naisroolin alle? Miten työstä kasvaa rohkeaa itsensä toteuttajaa? Miten naisen lahjakkuus säilyy ja kehittyy perheen, uran ja lastenhoidon ristipaineissa? Vaatiiko uralla menestyminen perhe-elämästä luopumista? Muun muassa näitä kysymyksiä valottavat tässä kirjassa parhaat asiantuntijat eli lahjakkaat naiset, jotka kertovat itse kokemuksistaan.

Kirjan *ensimmäisessä pääluvussa* luodaan tutkimuspohjainen katse lahjakkuuteen, luovuuteen sekä naislahjakkuuden historiaan ja nykytilanteeseen. Luku tarjoaa taustan, jonka avulla naisten puheenvuoroja voi tulkita. Lukija voi luoda oman tulkintansa naislahjakkuudesta, naisten ongelmista ja mahdollisuuksista. Toivon, että tutkimustulokset antavat subjektiivisia mielipiteitä ja ennakoasenteita paremman lähtökohdan naislahjakkuudesta puhumiseen ja sen ymmärtämiseen.

Toisessa pääluvussa tarinansa kertovat kuvanveistäjä Eila Hiltunen (1922–2003), akateemikko Pirjo Mäkelä (s. 1930), keramiikkataiteilija Pirjo Kallio (1944–2008), professori Riitta Smeds (s. 1952), kirjailija-tutkija Virpi Hämeen-Anttila (s. 1958), näyttelijätär Merja Larivaara (s. 1964), liikennelentäjä Marjo Koskinen (s. 1970), viulutaiteilija-professori Réka Szilvay (s. 1972), muusikko-tohtori Pirre Raijas (s. 1975) ja jalkapalloilija Laura Kalmari (s. 1979).

Nämä kymmenen lahjakasta suomalaista naista puhuvat lahjakkuudestaan, sen kasvun esteistä ja herättäjistä. Naiset edustavat eri aloja, tieteitä, taiteita, urheilua – ja liikennelentämistä! Naiset edus-

tavat myös eri sukupolvia, ja näin suomalaisen kulttuurin ja asenteiden vaikutukset naisten elämään eri vuosikymmenillä konkretisoituvat. Naiset puhuvat omin sanoin, luovat lahjakkaan naisen kymmenen omakuvaa. Olen sitä mieltä, että puheenvuorojen autenttisuus tuo parhaiten esiin olennaisen naislahjakkuudesta. Olen kuitenkin koonnut kunkin tapauksen loppuun omakuvien lyhyet yhteenvedot ja tärkeimmät opetukset.

Haastattelut tehtiin vuosina 2001–2005. Haastattelut muokattiin yhdessä haastateltujen kanssa ajan tasalle syksyllä 2007. Alun perin tarkoitus oli, että kirjan toinen kirjoittaja olisi nainen. Kun hanke kariutui hänen osaltaan, olin luopumassa kirjasta. Kesken jäänyt työ vaivasi mieltäni, enkä halunnut heittää hukkaan vaivalla kerättyä hyvää aineistoa. Itse ilmiön, naislahjakkuuden ymmärtämisen, kannalta haastateltujen ajankohdalla ei ole merkitystä, vaikka haastateltujen elämässä on tapahtunut muutoksia. Naiskuvanveiston pioneeri Eila Hiltunen ja keramiikkataiteilija Pirjo Kallio ovat kuolleet, nuorimmat ovat tulleet äideiksi.

Kirjan pääpaino on naislahjakkuuden ymmärtämisessä. Se ei pyri olemaan ajantasainen edustava kuvaus haastateltujen naisten elämäkerroista, eikä kyse ole haastateltujen saavutusten esittelystä. Muutama haastatellut ovat kansainvälisestikin tunnettuja, toiset taas kotimaassaan työskennelleitä. Yhdenkään haastatellun naisen lahjakkuutta ei voi kyseenalaistaa.

Kolmannessa pääluvussa omakuvat kootaan yhteen ja ne yhdistetään lahjakkuustutkimuksen tuloksiin. Esitän lopuksi oman näemykseni siitä, mikä lahjakkuudessa ja erityisesti naislahjakkuudessa on olennaista ja tärkeää.

Kaikille ei ehkä ole mieleen, että mies kirjoittaa naislahjakkuudesta. Mitä mies siitä muka ymmärtää? Eikö naislahjakkuus seurauksineen ole itse koettava, voidaan ajatella. Olen sitä mieltä, että paras tapa välttää naislahjakkuuden ”miestulkinnat” on se, että lahjakkaat naiset puhuvat kirjassa itse, mitään muuttamatta. Naislahjakkuuteen liittyvä moderni tutkimus, johon vetoan, on melkein yksinomaan naisten julkaisemaa. Kirjassa mainitut lahjakkuustutkimuksen kan-

taisät jäävät yli sadan vuoden taakse. Heidän osuutenaan on ollut aikanaan outojen ennakkoluulojen ja naisten vähättelyn levittäminen ”tieteellisin” perustein.

Voi olla, että kirja herättää lukijassa sekä myönteisiä että kielteisiä tunteita. Myönteistä voi olla omien kätettyjen kykyjen huomaaminen, vapautuminen lahjattoman leimasta, joka niin moneen on kasvuvaiheessa lyöty. Kielteisiä ajatuksia voi herättää se, että kirjassa puhuvilla naisilla on erilaisia näkemyksiä naislahjakkuudesta, sukupuolten kohtelusta ja lahjakkaan naisen asemasta Suomessa. Saattaa olla vaikea hyväksyä muiden omista poikkeavia ajatuksia, varsinkin jos kyse on itselle hyvin tärkeästä tai arasta asiasta. Yhdenkään naisen kokemuksia lahjoistaan ja omasta naiseudestaan ei voi normittaa oikeiksi tai vääriksi.

Tutkimustiedon ja oman arvomaailmani perusteella ajattelen näin:

- Lahjakkaiden historia on miesten historiaa. Syy on yksinkertainen: Naiset eivät ole saaneet toteuttaa lahjakkuuttaan yhtä hyvin kuin miehet. Naisten lahjakkuutta on väheksytty ja aliarvioitu.
- Naiset ja miehet, tytöt ja pojat ovat biologisesti erilaisia. On kyseenalaista yrittää hävittää luonnollisia sukupuolieroja, kasvattaa lapsista sukupuoleettomia. Ei ole kuitenkaan yhtä oikeaa tytön tai pojan taikka naisen tai miehen mallia, johon jokaisen tulee sopia. Sukupuolesta ei saa tulla taakka. Yksilöllinen vaihtelu sukupuolten sisällä on laaja. Naisellisuus ja miehekkyyys riippuvat biologian ohella kulttuurista. Lahjakas yksilö poikkeaa usein normeista.
- Sukupuoli ei saa rajoittaa omia valintoja. Yksi tämän kirjan tarkoitus on rohkaista tyttöjä valitsemaan perinteinen miehinen ammatti, jos halua on.
- Naiset ja miehet ovat keskimäärin yhtä älykkäitä ja yhtä lahjakkaita. Erityislahjakkuuksissa on kuitenkin keskiarvoeroja, jotka voivat johtua monesta tekijästä: perimästä, ympäristöstä, hormoneista tai aivotoinnista. Puhuminen mies- ja naisaivoista voi olla kiinnostavaa ja viihteellistä, mutta samalla se antaa kovin yksinkertaisen ja yksipuolisen kuvan lahjakkuuserojen syistä.

- Olisi toivottavaa, että naisten koulutustason nousu ja lahjakkaiden naisten esiinmarssi toisivat tehokkuusarvojen ohella inhimilliset arvot, kuten lasten, vanhusten ja yhteiskunnan vähäosaisten hoivaamisen ja huoltamisen, sivistyneen yhteiskunnan kunniaasiaksi.
- Lahjakkaan tehokkuus voi parhaimmillaan yhdistyä kauneuden tajuun, jopa viisauteen.
- Sukupuolten toisiaan kunnioittava yhteiselämä on rikkaus ja onnen lähde. Naisviha ja miesviha perustuvat usein omiin traagisiin kokemuksiin. Viha kuluttaa ja tuhoaa yksilöitä ja yhteisöjä; inhimillisuus ja muiden kunnioittaminen ovat hyvän elämän perusaiheksia.

En uskottele lukijalle, että jokaisesta voi tulla lahjakas ”huippuyksilö”. Pääsanomani on tämä: Jokaisella on lahjoja. Kun ihminen löytää omat lahjansa, hän voi löytää myös onnellisen elämän avaimet – ehkä jopa tien huipulle, jos sinne haluaa pyrkiä ja jos haluaa maksaa hinnan, joka pyrkimisestä aina seuraa.

Olen hyvin kiitollinen omakuvansa haastatteluissa luoneille lahjakkaille naisille, joiden avulla miehenkin on ollut pakko oppia jotain naislahjakkuuden olemuksesta.

Esitän kiitokseni WSOY:n kirjastoitiölle ja Suomen tietokirjailijoille saamistani apurahoista.

Helsingissä helmikuussa 2008

Kari Uusikylä